

Rijksoverheid

Voorlichtingsbrochure

De NODO-procedure Informatie voor behandelend artsen

Deze brochure bevat beknopte informatie voor behandelend artsen over de meldingsprocedure bij gevallen van sterfte van minderjarigen en de NODO-procedure. NODO staat voor Nader Onderzoek DoodsOorzaak minderjarigen. Uitgebreide informatie is te vinden in het NODO-protocol, te raadplegen via de websites van uw beroepsvereniging.

1. Verplicht telefonisch overleg voor behandelend artsen bij alle gevallen van sterfte onder minderjarigen

Per 1 januari 2010 is in Nederland de Wet op de Lijkbezorging gewijzigd. Deze wet verplicht behandelend artsen, alvorens een verklaring van overlijden af te geven, te overleggen met de gemeentelijk lijkschouwer (forensisch arts) over de aard en oorzaak van overlijden bij **alle** minderjarige overlijdensgevallen. Het gaat hierbij om:

- kinderen die voor hun 18de overlijden;
- kinderen die dood geboren worden na een zwangerschapsduur van ten minste 24 weken.

Deze overlegplicht geldt niet voor kinderen die na een zwangerschapsduur van minder dan 24 weken zijn geboren en binnen 24 uur na hun geboorte zijn overleden.

2. Wat wordt bedoeld met behandelend arts?

Met de term 'behandelend arts' wordt bedoeld de arts die op het moment van overlijden van het kind verantwoordelijk is voor zijn of haar behandeling.

De behandelend arts hoeft niet per se de eigen huis- of kinderarts te zijn; het kan ook de dienstdoende of waarnemend arts zijn.

3. Wanneer vindt het telefonisch overleg plaats?

Na de schouw, die zo snel mogelijk na overlijden moet plaatsvinden en zorgvuldig dient te worden uitgevoerd, neemt de behandelend arts direct contact op met de dienstdoende forensisch arts. De behandelend arts deelt achtergrondinformatie en schouwgegevens met de forensisch arts. Nagegaan wordt of het overlijden van het kind overtuigend (binnen de grenzen van huidige kennis en inzichten) te verklaren is uit de ziektegeschiedenis van het kind en of het overlijden verwacht werd. In samenspraak komen de behandelend arts en dienstdoende forensisch arts vervolgens tot één van de volgende conclusies:

- natuurlijk overlijden, bekende oorzaak;
- onbekende oorzaak, geen aanwijzingen voor een niet-natuurlijk overlijden;
- (aanwijzingen voor) niet-natuurlijk overlijden (zoals een ongeval, zelfdoding of een misdrijf).

4. Welke kinderen worden in het kader van de NODO-procedure onderzocht?

Alleen wanneer tijdens telefonisch overleg met de dienstdoende forensisch arts blijkt dat de doodsoorzaak niet (voldoende) duidelijk is én er geen aanwijzingen zijn voor een niet-natuurlijk overlijden, wordt door de dienstdoende forensisch arts de NODO-forensisch arts ingeschakeld.

Voorbeelden van gevallen waarbij er sprake is van natuurlijk overlijden en de oorzaak van het overlijden is verklaard:

- Ernstige infectieziekte met respiratoire of circulatoire insufficiëntie tot gevolg.
De kliniek of aanvullend onderzoek moet ondersteunend zijn voor ernstige infectie.
- Belangrijk onderliggend lijden is redengevend voor een natuurlijk overlijden.

Bij deze gevallen wordt de NODO-procedure **niet** ingezet, maar een verklaring van overlijden afgegeven.

Voorbeelden van gevallen waarbij er aanwijzingen zijn voor niet-natuurlijk overlijden:

- Verdrinking.
- Aanwijzingen voor verstikking door kracht van buitenaf of door corpus alienum (strangulatie, smoren).
- Aanwijzingen voor fouten van of nalatigheid door een hulpverlener.
- In anamnese een trauma, zoals een val van de trap, een trap van een paard of ongeval met motorvoertuig, dat zeer waarschijnlijk de dood kan verklaren.
- In anamnese aanwijzingen voor intoxicatie met drank of drugs.
- Aanwijzing voor zelfdoding.
- Overlijden na euthanasie/hulp bij zelfdoding.

In deze gevallen wordt de NODO-procedure **niet** ingezet, maar volgt de gebruikelijke procedure bij niet-natuurlijk overlijden.

Voorbeelden van onverklaard onverwacht overlijden (NODO procedure):

- Overlijden in slaap op bank, in bed, maxi cosi, draagzak of buggy, op kinderdagverblijf etcetera.
- Plotseling overlijden bij een ouder kind, zonder dat er aanwijzingen zijn voor middelengebruik, trauma, vechtpartijen.
- Overlijden tijdens sporten, zonder dat sprake is van een trauma;
- Chronische ziekte bekend, maar goed onder controle.
- Kinderen bij wie na het overlijden minimale verschijnselen zijn gevonden, zoals:
  - excoriatie van de neuspunt in buikligging;
  - geringe hoeveelheid braaksel;
  - bloed en slijm rond mond zonder letsel (tenzij tevens bloed uit het oor).
- Onverwacht overlijden zonder of met onschuldige klachten tevoren. Als onschuldige voorafgaande klachten of omstandigheden worden beschouwd:
  - (niet lekker na) vaccinatie;
  - bekende reflux;
  - lichte verkoudheid;

- lichte verhoging;
- lichte diarree, buikpijn;
- samen slapen in bed of op de bank.

In deze gevallen wordt de NODO-procedure ingezet.

De NODO-forensisch arts overlegt met de NODO-kinderarts of nader onderzoek naar de doodsoorzaak (NODO-procedure) in gang moet worden gezet. De tandem van deze twee deskundigen beoordeelt of de casus aan de criteria voor een NODO-casus voldoet. De beschikbare kennis over ziektebeelden, kindersterfte, natuurlijk en niet-natuurlijk overlijden wordt op deze wijze gebundeld. Wanneer de NODO-forensisch arts en NODO-kinderarts gezamenlijk besluiten dat een overleden kind buiten de NODO-criteria valt, wordt het kind niet nader onderzocht in het kader van de NODO-procedure. Dit is onder andere het geval bij perinatale sterfte, die gevolgd wordt door een perinatale audit (zie ook www.perinataleaudit.nl). Bij doodgeboorte wordt bijvoorbeeld nooit een NODO-procedure ingezet, ook niet als de zwangerschapsduur langer dan 24 weken was. Bij levendgeborenen die voor de 29ste levensdag overlijden, kan wel een NODO-procedure worden ingezet, maar alleen als daar bijzondere redenen voor zijn, bijvoorbeeld wanneer het kind in de periode tussen geboorte en het moment van overlijden thuis is geweest.

5. Wat is het doel van de NODO-procedure?

De NODO-procedure is gericht op het achterhalen en registreren van de doodsoorzaak bij overleden minderjarigen in die gevallen waarin er in eerste instantie geen overtuigende verklaring voor het overlijden kan worden gevonden. Dit gebeurt door middel van een neutraal nader onderzoek. Door het achterhalen van de doodsoorzaak en het in kaart brengen van de omstandigheden en factoren die de dood tot gevolg hebben gehad, is het mogelijk een gefundeerde conclusie te trekken over de aard van het overlijden: een natuurlijke dan wel niet-natuurlijke dood. De NODO-procedure heeft een neutraal, niet-justitieel karakter.

6. Toestemming

De forensisch arts heeft de bevoegdheid om nader onderzoek uit te voeren naar de doodsoorzaak, het zogenoemde NODO-onderzoek (artikel 10a, tweede lid, van de Wet op de Lijkbezorging).

Dat houdt ook in dat het overleden kind vervoerd wordt naar een NODO-centrum om het onderzoek te kunnen uitvoeren. Toestemming van de ouders voor het nader onderzoek en het vervoer naar een NODO-centrum is niet vereist. Ouders dienen wel toestemming te geven voor een obductie (artikel 72 van de Wet op de Lijkbezorging). De NODO-forensisch arts zal vóór het starten van de NODO-procedure toestemming aan beide ouders vragen voor het uitvoeren van de obductie. Als ouders bezwaar hebben tegen de obductie, zal de NODO-forensisch arts vervangende toestemming aan de rechter vragen (artikel 74 van de Wet op de Lijkbezorging). Als de rechter deze vervangende toestemming verleent, dan kan de obductie alsnog worden uitgevoerd.

7. Wie voert het NODO-onderzoek uit?

Het NODO-onderzoek wordt uitgevoerd door een opgeleid en toegerust multidisciplinair team. De NODO-forensisch arts voert in de eerste fase van het onderzoek post-mortaal onderzoek uit en heeft de regie over het NODO-team. Het team bestaat naast de NODO-forensisch arts uit een NODO-kinderarts en een NODO-patholoog. De NODO-kinderarts voert zo nodig aanvullend pediatrisch onderzoek uit en neemt de gezinsanamnese af. De NODO-patholoog voert indien nodig een obductie uit. Het kind wordt hiervoor overgebracht naar een ziekenhuis dat gespecialiseerd is in NODO-onderzoek (NODO-centrum).

8. Criteria voor de start van het NODO-onderzoek

De NODO werkwijze is uitsluitend bedoeld voor gevallen van onverklaard en onverwacht overlijden van minderjarigen waarbij geen aanwijzingen bestaan die wijzen op een niet-natuurlijk overlijden. Men spreekt dan van 'onverklaard overlijden'. De NODO-forensisch arts en NODO-kinderarts beoordelen of een casus aan de speciaal daarvoor opgestelde criteria voldoet voor de start van de NODO-procedure. Dit voorkomt dat de indicatie voor de inzet van het NODO-team wordt opgerekt.

9. Voorbereiding ouders door behandelend arts: waarom komt de NODO-forensisch arts?

De behandelend arts informeert de ouders over de komst van de NODO-forensisch arts. Aan de ouders wordt uitgelegd dat het een **standaard procedure** in Nederland betreft, die gevolgd wordt bij elk geval van overlijden van een minderjarige waarbij de doodsoorzaak niet duidelijk is. Wanneer de NODO-forensisch arts in overleg met de NODO-kinderarts beslist om de NODO-procedure te starten, zal hij de ouders uitgebreid informeren over de verschillende aspecten van het onderzoek en hen een informatiefolder geven. De NODO-forensisch arts is ook degene die toestemming van de ouders voor een obductie vraagt. Als de ouders geen toestemming geven voor de obductie kan de NODO-forensisch arts vervangende toestemming vragen aan de rechter.

10. Waar vindt het onderzoek door de NODO-forensisch arts plaats?

- Als het kind **thuis** of in de openbare ruimte overlijdt en nog niet vervoerd is naar een ziekenhuis, zal het eerste onderzoek door de NODO-forensisch arts ter plekke plaatsvinden. De behandelend arts ziet er op toe dat de omgeving van het kind zoveel mogelijk intact blijft.

Het is zeer wenselijk dat de behandelend arts aanwezig blijft ter ondersteuning van de ouders totdat de NODO-forensisch arts is gearriveerd. Daarna wordt het kind overgebracht naar een NODO-centrum voor verder onderzoek.

- Als het kind **in een ziekenhuis** overlijdt, wordt het onderzoek door de NODO-forensisch arts daar uitgevoerd. Ook kan onderzoek van de plaats waar het kind zich bevond voorafgaand aan het overlijden belangrijk zijn.

11. Wanneer en waar verrichten de NODO-kinderarts en de NODO-patholoog onderzoek?

Als het onderzoek door de NODO-forensisch arts, na overleg met de NODO-kinderarts, geen (voldoende) verklaring voor het overlijden oplevert, zal het kind vervoerd worden naar een NODO-centrum. In het NODO-centrum zal het kind verder onderzocht worden. Hier wordt ook – indien nodig – een obductie uitgevoerd.

12. Welke consequenties heeft de NODO-procedure voor het beroepsgeheim van de behandelend arts?

Behandelend artsen en andere betrokken hulpverleners zijn verplicht de NODO-forensisch arts op diens verzoek onmiddellijk alle informatie te verstrekken die de NODO-forensisch arts nodig heeft in het belang van het nader onderzoek. Deze wettelijke plicht vormt een uitzondering op het beroepsgeheim van de behandelend arts.

Met de verstrekte informatie wordt zorgvuldig omgegaan; deze wordt alleen voor het onderzoek naar de doodsoorzaak gebruikt. Indien op enig moment gedurende de NODO-procedure aanwijzingen voor een niet-natuurlijk overlijden ontstaan, wordt slechts die informatie aan het Openbaar Ministerie overgedragen die heeft geleid tot genoemde aanwijzingen.

13. Mogen ouders tijdens de NODO-procedure bij hun kind?

Ouders mogen tijdens de NODO-procedure bij hun overleden kind, ook tijdens het vervoer en in het mortuarium. Een uitzondering geldt voor een eventuele obductie en tijdens de lijkschouw: het is onwenselijk ouders daarbij toe te laten.

14. Wie onderhoudt contact met nabestaanden tijdens en na afloop van het NODO-onderzoek?

De NODO-forensisch arts informeert samen met de NODO-kinderarts de ouders van het kind over de uitkomsten van de NODO-procedure. Als het kind naar een ziekenhuis is vervoerd dat gespecialiseerd is in NODO-onderzoek, is ook de NODO-kinderarts contactpersoon voor tussentijdse vragen. Het NODO-team zorgt dat de ouders psychosociale hulp krijgen. Dit kan, in overleg met de ouders, hulp van een maatschappelijk werker, psycholoog of geestelijk verzorger (in het ziekenhuis) zijn.

15. Een kind jonger dan 2 jaar

Bij kinderen jonger dan 2 jaar bij wie op het moment van overlijden geen duidelijke verklaring kan worden gegeven, neemt de NODO-forensisch arts of de NODO-kinderarts telefonisch contact op met de Landelijke Werkgroep Wiegendood (LWW). Pas nadat de NODO-procedure is afgerond en de LWW door het NODO-team is geïnformeerd over de uitkomst en geen verklaring voor het overlijden is gevonden, neemt een LWW-kinderarts contact op met de ouders.

Het niet hebben van een verklaring van het overlijden kan bij ouders tot grote onzekerheid en stressreacties leiden. De ouders kunnen op een later tijdstip allerlei vragen hebben. Met deze vragen kunnen zij terecht bij de LWW-kinderarts, die thuis of

in het ziekenhuis een afspraak met de ouders maakt. De ouders zijn over deze mogelijkheid geïnformeerd via de folder over de NODO-procedure.

16. Onvrede of klachten over de NODO-procedure

Als ouders klachten hebben tijdens of na afloop van de NODO-procedure, wordt hen aangeraden dit te bespreken met de NODO-forensisch arts of NODO-kinderarts. Als dit geen oplossing biedt, kunnen ouders een klacht indienen bij de klachtencommissie van de instelling waar de desbetreffende arts werkt. Ouders kunnen voor advies terecht bij de klachtenfunctionaris van de desbetreffende instellingen. Bij ander-soortige klachten over de NODO procedure kan de ouder terecht bij de GGD waar de NODO-forensisch arts werkt.

Samenvatting

- Behandelend artsen bellen bij alle gevallen van overleden minderjarigen met de forensisch arts. Er is een overlegplicht.
- Wanneer tijdens dit verplichte overleg een natuurlijk overlijden met een bekende doodsoorzaak wordt vastgesteld, mag de behandelend arts een verklaring van overlijden (A-verklaring) afgeven.
- Het aanspreekpunt voor ouders bij vragen en/of klachten over de NODO-procedure is in beginsel de NODO-forensisch arts die het onderzoek leidt.
- Zie ook de brochure voor ouders over de NODO-procedure.

De KNMG heeft de brochure “De NODO-procedure - Informatie voor behandelend artsen” opgesteld in april 2010. Deze brochure is daar een bewerking van.

